

Den specialanpassade bilderboken ur ett estetiskt perspektiv

Multimodal analys av böcker med teckenspråk

The Specially Adapted Picture Book from an Aesthetic Perspective
A multimodal analysis of books with sign language

Mirjam Widdesgård

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Förskolläraryrket

Grundnivå 15 hp

Handledare: Kari Løvaas

Examinator: Anna Forssberg Malm

2015-06-17

Abstract

This thesis is an aesthetic analysis of educational picture books with sign language. The purpose of the thesis is to study how these books are influenced by their educational content from an aesthetic perspective. The question, which this thesis is based on, is: What will be the result of an aesthetic analysis of educational picture books with sign language? The study consists of a qualitative literature analysis in combination with previous research and relevant literature on the subject. The analysis has its starting point in the multimodality theory. The analysis shows that the educational element can have a major impact on how the book is perceived in relation to content, images and text relationship. The design of these books is greatly affected by how dominant the educational aspect is.

Keywords

Picture book, picture book analysis, educational, sign language signs, TAKK

Sammanfattning

Detta examensarbete är en estetisk bilderboksanalys av pedagogiskt specialanpassade bilderböcker med teckenspråk inom språkutvecklings metoden TAKK. Syftet med studien är att studera om dessa böcker påverkas utifrån ett estetiskt perspektiv av det pedagogiska inslaget. Frågeställningen arbetet bygger på är: Vad blir resultatet av en estetisk bilderboksanalys av pedagogiskt specialanpassade bilderböcker med teckenspråk? Studien utgörs av en kvalitativ litteraturanalys som tillsammans med tidigare forskning, samt relevant litteratur för ämnet utgör grunden för resultatet och analysen. Analysen har sin utgångspunkt i den multimodala teorin. Studien visar att det pedagogiska inslaget i bilderböcker kan ha stor påverkan på hur boken upplevs utifrån innehåll, bild och textmässigt förhållande. Utformningen av dessa böcker påverkas mycket av hur dominant det pedagogiska upplägget är.

Nyckelord

Bilderbok, bilderboksanalys, pedagogiskt specialanpassad, teckenspråkstecken, TAKK

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	1
1.1.2 Frågeställningar.....	1
2. Forsknings- och litteraturgenomgång.....	2
2.1 Primärlitteratur.....	5
2.2 Teckenspråk och TAKK.....	5
2.3 Teoretisk utgångspunkt.....	6
3. Metodologiska överväganden.....	7
3.1 Validitet i studien.....	10
3.2 Arbetsprocess.....	10
4. Analys.....	11
4.1 Litteraturanalys.....	11
5. Diskussion.....	16
5.1 Bilderböcker med teckenspråk.....	16
5.1.1 Olle & Mia.....	17
5.1.2 Ajja & Bajja.....	18
5.2 Vidare fundering.....	20
6. Referenser.....	21

1. Inledning

Detta arbete kommer fokusera på bilderböcker med teckenspråk, det vill säga tryckta böcker med avbildningar av tecken tillsammans med text och bild. Det kommer inte fokusera på böcker på teckenspråk, det vill säga teckentolkade böcker på video. Bilderböckerna med teckenspråk i denna studie är skapade utifrån en pedagogisk tanke och beskrivs på bokförlagets hemsida som språkstimulerande, enligt förlaget ska böckerna på ett lätt och roligt sätt utveckla barnets språk med hjälp av TAKK (Hatten Förlags hemsida, 2015.04.09). Detta kan kopplas till formuleringen i förskolans styrdokument Läroplan för förskolan Lpfö 98 där det står att ”förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen” (Skolverket, 2010:7). Material i förskolan skall vara givande. Men vad händer med bilderböcker när det pedagogiska budskapet är det centrala i dess utformning? Det är detta vill jag svara på genom denna studie.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att utforska om pedagogiskt specialanpassade bilderböckers utformning påverkar dess estetiska och innehållsmässiga framtoning. Att då inte enbart se dessa pedagogiska böcker som redskap utan att se till dem i sin helhet som bilderböcker.

1.1.2 Frågeställning

> Vad blir resultatet av en estetisk bilderboksanalys av pedagogiskt specialanpassade bilderböcker med teckenspråk?

2. Forsknings- och litteraturgenomgång

Som barnlitteraturforskaren Maria Nikolajeva (2000) beskriver det har forskningsfokus rörande bilderboken främst legat på att se bilderboken som ett pedagogiskt redskap, ett redskap för att främja barns språkinläring eller socialisering, eller ur aspekten rörande bilderbokens terapeutiskt eller uppfostrande inverkan. Bilderboken har också setts ur ett konstnärligt perspektiv, där fokus ligger på bildens komposition eller tekniska framställning. Dessutom har bilderböcker studerats ur barnlitteraturvetenskaplig synvinkel. Då har intresset legat i att se till vilket budskap boken har utifrån till exempel motiv, ideologi eller genus, fokus har då främst legat vid antingen texten eller bilden. Men enligt Nikolajeva är bilderboken mycket mer, den är en helhet mellan text och bild, en komposition av bilder och text i en rytmisk framställning av en berättelse. För att få hela intrycket av bilderboken måste bilder och text vara i relation, bild och text var för sig förmedlar inte hela historien (Nikolajeva, 2000:14-15).

Detta är ett område som även uppmärksammas av bilderboksforskaren Ulla Rhedin (2004), bland annat i problematiken omkring vad som händer med bilderboken när den översätts till ett annat språk, då bild och text kan få olika innebörd eller inte längre harmoniserar. Rhedin skriver att en välarbetad bilderbok med tät kombination, det vill säga ett medvetet samarbete mellan text och bild, gör bilderboken formbunden i likhet med ett lyriskt verk. Vilket kräver extra lyhörddhet, finstämdhet och bildmedvetenhet vid skapandet och omskapandet av bilderböcker. Relationen mellan bild och text i bilderboken, gör att förändringar i den ena eller den andra kan resultera i att innebörden förändras helt eller förlorar sitt värde (Rhedin, 2004:82-83).

I detta drar jag paralleller till denna studie, där bilderböckerna är skapade utifrån två språk, svenska och teckenspråkstecken. Bilderböcker där text och bild är skapade utifrån ett språk, men som ändå är ämnade för ett annat och med ett syfte att förmedla dessa teckenspråkstecken i en inläringssituation.

Rhedin beskriver också barnbokens problematik med den pedagogiska bilderboken då den har som mål att förmedla något bortom boken i sig, den vill beskriva världen med syftet att förklara och lära ut. Medan det litterära fältet uppmuntrar mångtydighet och flerskiktade tolkningsrum i relation till en mer komplicerad bild av verkligheten, förknippas den pedagogiska bilderboken snarare med entydighet, tydlighet, fakta och anpassning (Rhedin, 2004:154). Enligt Rhedin finns också svårigheter med högläsningssituationer där läsaren tillhandahåller för mycket information och överpedagogiserar. På det sättet kan läsaren avlägsna bilderbokens inneboende förmåga att fånga intresse hos lyssnaren (Rhedin, 2004:90).

Bilderboksforskaren Elina Druker beskriver hur bilderbokens bilder arrangeras liksom ett teaterstilleben för att fånga läsarens uppmärksamhet, hur text och bild interagerar. Bilden och texten ska fungera både visuellt och verbalt, utifrån barnets perspektiv eller synvinkel (Druker 2008:42). Druker och barnboksforskaren Maria Andersson (2008) lyfter också vikten i att se vilket barn som finns representerat i barnboken. Hur gestaltas barn och barndomar i barnböcker, för vem beskrivs bilden av barndomen och vilken bild ger den av barnet och dess värld? Då barnboken är skriven av vuxna men för och om barn, speglar den alltid den vuxnes bild av barnet. Barnboken kan skapa och definiera inställningar kring hur barndomen skall se ut, den kan bekräfta till exempel uppfattningar rörande könsmönster eller barns agerande (Andersson & Druker 2008:7-8).

För att få ett historiskt perspektiv på barn- och bilderboken beskriver Ann Boglind, universitetslektor i svenskämnets didaktik, och Anna Nordenstam, universitetslektor i litteraturvetenskap, barnbokens utveckling i boken *Från fabler till manga* (2010). Barnbilderbokens historia börjar som något som enbart de välbärgade i samhället hade möjlighet att ta del av, ordet bilderbok myntades runt sekelskiftet 1700-1800-tal. I stor utsträckning hade de tidiga bilderböckerna varnande och uppfostrande berättelser, i vilka barnen skulle lära sig vad som kunde hända om man till exempel var olydig. I Sverige under 1800-talets senare hälft dominerades bilderboksutgivningen av kvinnor som Jenny Nyström, Elsa Beskow, Ottilia Adlerborg och Nanna Bendixson. Böckernas berättelse var ofta naturskildringar eller sagor med anknytning till övernaturliga väsen som tomtar och troll, men ändå beskrev de i stor utsträckning vardagssysslor och kulturbundna seder. Under 1900-talets första del skedde en utveckling med nya strömningar inom konsten och den psykologiska forskningen; den sist nämnda banade vägen för en friare uppfostran. Men även Disneyfilmernas enorma popularitet och spridning påverkade bilderbokens utveckling under denna period. Under 1960-1970-talet påverkar de politiska strömningarna bilderbokens utformning som då kom att ta upp sociala och politiska orättvisor, könsroller och skönhetsideal, men också tidigare tabubelagda ämnen som skilsmässor och död. Under 1980-1990-talet sker en förstärkning av barnperspektivet i bilderböckerna, men böckerna börjar även att utformas för att vara tilltalande för de vuxna läsarna. En medveten dynamik mellan bild och text utvecklas och mångtydighet i böckerna odlas. Under 2000-talet har barnperspektivet stärkts ytterligare i både bild och text, i vilka det också experimenteras med språk och bild- och färgsättning. Barnet hamnar i fokus och bilderboken utforskar till exempel könsidentitet och nya familjekonstellationer (Boglind & Nordenstam, 2010:107-122).

Dagens barn- och bilderböckers kommunikativa funktion studerats i The ChiLPA Project (Children's Literature, Pure and Applied Project) vid Åbo Akademi Universitet. Dess mål är att

utforska litteratur i olika kulturer med fokus på innehåll, litterär form (pure) och potentiella sociala funktioner främst inom språkinläring (applied). Forskarprofessorn i litterär kommunikation och grundaren av projektet Roger D. Sell skriver att ”to produce a piece of language for other people’s attention is always to aim at some kind of interaction with them. Writers for children may simply have been more consistently frank and straightforward about this. But as with any other form of communication, the impact achieved by children’s books is not necessarily the one intended” (Sell, 2002:4). Sell påpekar att då bilderböckers kommunikation sker genom text och bild kan läsarens tolkning av bokens budskap var oförutsägbart. I skapandet av barn- och bilderböcker måste författaren anpassa sig efter vilka resurser som traditioner, text och bild tillhandahåller. Begrepp som språk, genre och representationella verktyg styrs av de kulturellt betingade uppfattningarna som finns i ett samhälle, detta påverkar hur bilderboksförfattaren kan förmedla sitt budskap i text och bild (Sell, 2002:4-5).

I aspekter rörande bilderbokens kommunikativa funktion ligger också vikt i att se till hur och vad det är som är aktivt i själva informationsutbytet, det vill säga, texten, bilden och i dessa böcker teckenspråkstecknen. Det är dessa olika teckensystem som läses av och som förmedlar informationen. Läran kring teckensystem kallas semiotik och har bland annat utgångspunkt i Charles Sanders Peirce terminologi. Peirce teckenmodell är tredelad i index, ikon och symbol. Modellen klassificerar de olika begreppen utifrån deras funktion och betydelse. De indexikala tecknen visar till sina objekt genom en närhets- eller orsaksrelation. En pekande hand som indikerar en riktning, eller böjda grenar på ett träd som visar åt vilket håll vinden blåser, är indexikala tecken (Johansen & Larsen, 1994:47). De ikoniska tecknen beskrivs i relation till deras likhet till de objekt eller företeelser de representerar. En avbildning av ett hus är ett ikoniskt tecken för ett hus (Johansen & Larsen, 1994:53). De symboliska tecknen har till skillnad från de indexikala och ikoniska tecknen ingen visuell relation till det de representerar. Symboliska tecken får sin betydelse utifrån kulturella betingelser. Till exempel är bokstäver och ord symboliska tecken där förutbestämda konventioner avgör betydelsen (Johansen & Larsen, 1994:61).

I relation till bilderboken är bilderna i boken sammansatta ikoniska tecken med funktion att beskriva, medan texten är sammansatta symboliska tecken vars funktion är att berätta. De ikoniska tecknen/bilderna är ofta icke-linjärt avläsningsbara medan de symboliska tecknen/texten följer ett linjärt upplägg i framförandet av berättelsen. Det är spänningen mellan dessa två typer av informationsförmedlare som gör bilderbok till ett mångsidigt medium (Nikolajeva, 2000:12). Böcker som behandlas i denna studie har också inslaget av indexikala tecken, i form av teckenspråkstecken.

2.1 Primärlitteratur

Den primära litteraturen som analyseras i detta arbete är två bilderboksserier med teckenspråk, *Ajja & Bajja* och *Olle & Mia*, utgivna av Hatten Förlag, ett förlag inriktat på språkinläring. Förlaget producerar titlarna i egen regi i samarbete med experter inom området språkinläring och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Böckerna som ingår i analysen är *Ajja & Bajja* (2012), *Ajja & Bajja ska sova* (2012), *Ajja & Bajja i parken* (2012), *Bråttom bråttom!* (2013), *I lekparken* (2013) och *Leka inne* (2013) (de tre sista är ett urval av böcker ur serien *Olle & Mia* som egentligen består av 16 titlar). *Ajja & Bajja*-böckerna är författade av logoped Elvira Ashby och formgivna av illustratör Karin Holmström. *Olle & Mia*-böckerna är författade av professor Iréne Johansson ledare av Karlstadmodellen (en språkträningsmodell) tillsammans med Annelie Tisell och illustrerade av Johan Reich (Hatten Förlags hemsida, 2015.04.16).

2.2 Teckenspråk och TAKK

Det är viktigt att skilja på teckenspråk och TAKK. Det svenska teckenspråket är ett språk som kommuniceras visuellt med hjälp av händer, ansikte och kroppen. Det skiljer sig från den talade svenskan till den avsikt att det har egen grammatik, ordförråd och kulturella drag. Språklig turtagning och återkopplingen i språket är också olika från det talade, teckenspråket har inte heller något skriftspråk. Teckenspråk används främst av personer med hörselnedsättning eller dövhet, teckenspråk är då deras första språk (Skolverkets hemsida om teckenspråk, 2015.04.25).

TAKK (Tecken som Alternativ Kompletterande Kommunikation) däremot är inte teckenspråk utan en stödmotod för kommunikation som är baserat på dess tecken. Det användes oftast tillsammans med talspråk och följer därmed dess grammatik och talrytm. TAKK brukas av hörande för att främja en försenad eller avvikande språkutveckling, framförallt hos barn men även för att underlätta en språkinläring hos personer med till exempel ett annat modersmål (Specialpedagogiska skolmyndighetens hemsida, 2015.04.25). Studier har visat att både barn med typisk språkutveckling och barn med funktionsnedsättning har gynnats i sin verbala utveckling då de har haft möjlighet att ta del av metoden (Strand, 2013:15). Det är inom denna språkutvecklande anda och metod som böckerna i denna studie befinner sig.

2.3 Teoretisk utgångspunkt

Infallsvinkeln i denna studie utgår från multimodal teori, i vilken utgångspunkten är att se till hur människan erfar, uppfattar och kommunicerar med omvärlden genom olika sätt att uttrycka sig eller modaliteter, som till exempel tal, skrift, bilder, gester, sång eller gestaltning. I den multimodala teorin klassificerar människan sin värld inte bara utifrån sina fysiska och mentala förutsättningar utan också utifrån kulturella konventioner (Anderson, 2014:48).

Multimodalitet i relation till text, litteratur och bilderböcker diskuteras av Anne Løvland, forskare vid Universitet i Agder, i artikeln *Multimodalitet og multimodale tekster* (2010). Løvland beskriver hur bilderboken kommunicerar med olika modaliteter, hur valet av till exempel språkbruk, färgkompositioner, typografi och bilder samspelar för att förmedla boken budskap (Løvland, 2010:1).

Enligt Løvland kombinerar multimodala texter ”enheter som skaper mening på forskjellig måte” (Løvland, 2010:1). Meningsskapandet inom multimodalitet sker alltså utifrån de olika modaliteternas inneboende resurser och hur de utnyttjas i kommunikationen. De olika modaliteterna separat eller tillsammans med andra modaliteter skapar mening på olika sätt i informationsförmedlingen (Andersson, 2014:49).

Det som påverkar hur vi som individer tolkar och utläser de olika modaliteterna, är personens kulturella och sociala erfarenhet, detta påverkar sedan hur individen själv kommunicerar med sin omvärld. De olika kommunikationsformerna skiljer sig också i tolkningskomplexitet. Medan skriftspråket styrs av strängt upplagda grammatiska regler, kan till exempel färgkoder i ett trafikljus lättare avläsas (Løvland, 2010:2).

Det multimodala samspelet sker på olika sätt enligt Løvland, då med främst två huvudtyper, multimodal redundans och funktionell specialisering. Den multimodala redundansen karakteriseras av att de olika modaliteterna förmedlar samma information fast på olika sätt, detta i relation till bilderboken blir att både text och bild berättar samma sak. I fall av för stor redundans i form av övertydlig kommunikation kan enligt Løvland läsaren uppleva den samspelande kommunikationen som irriterande, ointressant och passiverade. Medveten redundans utnyttjas i fakta- och läroböcker, i vilka det dock måste skapas en balans i informationsförmedlingen för att behålla intresset hos läsaren. Den funktionella specialiseringen karakteriseras istället av att de olika modaliteterna har specificerad funktion i kommunikationsutbytet. Där sker alltså inte den tidigare överlappningen och de olika modaliteternas styrkor i kommunikation utnyttjas. I denna litteratur skapas en större tolkningsfrihet men det ställer också större krav på koncentration hos läsaren (Løvland 2010:2-3).

3. Metodologiska överväganden

Metodvalet i detta arbete är en kvalitativ litteraturanlys av två bilderboksserier med teckenspråk, *Olle & Mia* och *Ajja & Bajja*. Syftet är att se till hur dessa böcker ter sig estetiskt och textmässigt i en granskning av deras komposition.

Som redskap har jag valt att använda mig av Maria Nikolajevas, professor i barnlitteraturforskning, analysmodell i vilken fokus läggs på det som skapas i samspelet mellan bild/text och dess interaktion i bilderböcker (Nikolajeva, 2000:11).

Metoden klassificera in bilderboken utifrån dess relation mellan text och bild, hur de samverkar och interagerar. Utöver bilderböcker utan eller med några få ord, likt pekböcker och ordlösa böcker, delar Nikolajeva in bildböcker i vilka det förekommer samverkan mellan ord och bild, i fem kategorier.

1. Symmetrisk bilderbok:

Böcker där bilder och text berättar nästan exakt samma historia, en övertydlighet i informationsförmedlingen och en redundans skapas ofta i dessa böcker.

2. Kompletterande bilderbok:

Böcker där bilder och text kompletterar varandra och fyller i eventuella luckor i historien.

3. Expanderande eller förstärkande bilderbok:

Böcker där bilderna och texten är i nära och stark relation, där bilden förstärker eller stödjer texten till den grad att den inte går att förstå utan bilden. Relationen kan också vara omvänd att bilden inte går att förstås utan texten.

4. Kontrapunktisk bilderbok:

Böcker där bilder och text ifrågasätter varandra. Det skapas spänning i tolkningen av historien. Böcker där bilderna och texten inte går att förstås utan varandra.

5. Motstridig eller ambivalent bilderbok:

Böcker där bilden och texten står i konflikt med varandra, kompositionen skapar osäkerhet och förvirring i tolkningen av historien. (Nikolejeva, 2000:22)

Utöver kategoriseringen utifrån bilderbokens inneboende relation mellan den egna texten och bilden, delar Nikolajeva upp bilderböcker utifrån genre.

ABC-böcker och räkneböcker:

Böcker med uppställning och namngivning av föremål i alfabetisk ordning, bilden och texten har direkt relation. Syftet med boken är att träna förmågan att se samband mellan bilden och ordet eller siffran. Pekböcker kan ses som en variant av dessa böcker.

Illustrerad poesi:

Böcker med lyriska texter eller berättelser på vers med kompletterande bilder ofta i dekorativt syfte.

Sagor:

Böcker med illustrerade klassiska berättelser, det kan finnas ett flertal olika illustrationer gjorda av samma saga men som kan skifta mycket beroende på när och i vilken anda illustrationerna är gjorda.

Fantasy:

Böcker med handling som har flytt vardagen och verkligheten i utbyte mot till exempel en magisk värld eller fantasivärld. Bilderbokens möjlighet att med bilder illustrera påhittade miljöer och karaktärer kan fördjupa upplevelsen i läsandet av böcker inom denna genre.

Vardagsberättelser:

Böcker med en handling som är centrerad kring vardagshändelser, dessa böcker har genom tiderna ofta haft ett pedagogiskt inslag i att de tar upp situationen där barnet skall lära sig något som att till exempel klä sig, borsta tänderna eller gå på pottan. Men de kan också vara vardagsrealistiska skildringar över barnets liv och upplevelser. De är en dokumentation av den historiska tidsepok som de är skrivna under.

Äventyr:

Böcker där handlingen involverar en kontrast till hemmet det vill säga en resa i vilken nya spännande och ibland farliga miljöer upplevs, men som inte har inslag av fantasy eller övernaturliga ting.

Historiska berättelser:

Böcker med historisk anknytning, där till exempel handlingen är centrerad kring en historisk person eller händelse. Dessa böcker ligger ofta på gränsen mellan fakta och fiktion, då handlingen och historiska händelser kan få anpassas efter läsaren.

Djurberättelser:

Böcker där karaktärerna är djur, ofta i förmänskligad skepnad med mänskligt beteenden, som att gå klädda i kläder och boende i hus. Detta är en mycket stor genre och det har länge pågått diskussioner kring betydelsen av att djuren får ta människans plats i barn- och bilderböcker.

Leksaker och levande föremål:

Böcker där karaktärerna är levandegjorda föremål likt leksaker, bilar eller pinnar, saker som annars är livlösa objekt. Även här har frågor ställts kring meningen med att byta ut människor i berättelsen.

Bortom genregränser:

Men då variationen i berättelser är stor i barn- och bilderboksvärlden, finns det alltid böcker som inte riktigt går att nåla fast vid just en specifik genre. Framförallt den moderna bilderboken kliver ofta över de konventionella gränserna och utforskar fler olika områden och genrer samtidigt. (Nikolajeva, 2000:48-58)

De visuella aspekterna i bilderboken utöver text och bildkomposition, som tidigare nämnts, är bildens utformning och skildring av miljöer. Denna beskriver var och när handlingen utspelas. Är det nutid eller dåtid, natt eller dag, är det inomhus eller utomhus, en bekant miljö eller en fantasivärld? I bakgrundsmiljön kan det framkomma detaljer som inte framgår från handlingen i berättelsen eller som kan skapa sinnesstämning eller känslor. Bilderböcker kan ha bilder som helt av saknar bakgrundsmiljöer, dessa vita ytor kallas negativt rum, fokus i dessa bilder dras då helt till förgrunden och dess handling (Nikolajeva, 2000:119-121).

Bilderboksanalysen lägger vikt vid att se till mediets unika layout och utformning, i vilken det finns en mycket större variation än inom den textbaserade boken. Bilderbokens fysiska form och komposition är också mycket mer kreativ, fri och öppen för konstnärlig tolkning, då typsnitt, teckenstorlek, radavstånd och marginaler inte styr bokens form. Bilderboken är inte heller styrd av konventionella mönster rörande omslag, försättsblad eller titelsida, inte heller det fysiska materialet

i själva boken behöver hålla sig inom normen satt för den textbaserade litteraturen (Nikolajeva, 2000:63).

Enligt Nikolajeva är bilderböcker en unik konstform som förmedlar sig genom två kommunikationsnivåer, en verbal och en visuell. Mottagaren av informationen i en bilderbok måste sätta ihop och tolka dessa två medier tillsammans för att få en övergripande bild av det som förmedlas. Bilderboken är också ett medium som när det används av ett barn som inte kan läsa enbart upplevs visuellt, men som i stor utsträckning förmedlas genom uppläsning av en vuxen (Nikolajeva, 2000:11).

I fallet med dessa bilderböcker med teckenspråk, är denna aspekt extra viktigt då viljan är att pedagogiskt förmedla visuella tecken och utveckla språkförståelsen hos mottagaren, detta i interaktion mellan uppläsaren, materialet och mottagaren (Hatten Förlags hemsida, 2015.04.15).

3.1 Validitet i studien

Denna bilderboksanalys är dock begränsad då utbudet av bilderböcker skapade med teckenspråk på svenska är tämligen litet. Anledningen till valet att enbart se till denna form av anpassad litteratur är att jag inte sett någon diskussion kring dessa böcker. Valet att inte analysera andra bilderböcker som har kompletterats med tecken, är för att dessa inte har som ursprungligt syfte att förmedla teckenspråk. Har dock studerat några för att ha som ett jämförande material.

3.2 Arbetsprocess

I arbetet med denna studie har jag gjort sökningar i ett antal olika databaser som Libris, Diva och Google scholar efter relevant litteratur. I samråd med min handledare har jag sedan gjort ett urval av bilderböcker och teoretiska faktakällor. Bilderböckerna har sedan analyserats utifrån Nikolajevas modell, som tidigare beskrivits.

4. Analys

Vad är en bilderbok? Det har förekommit olika definitioner kring klassificeringen av bilderboken, och denna analys utgår från Nikolajevas beskrivning. Bilderboken beskrivs som ett medium som berättar en historia i en komposition av både ord och bild, vilka tillsammans skapar en helhet. Att bara se bilden eller läsa texten var för sig ger inte halva historien utan något mycket mindre. Bilderboken är inte en bok med en samling av bilder, utan skapad utifrån ett sekventiellt upplägg med bilder och text i en viss ordning för att föra fram historien. I en bilderbok är inte bilden eller texten underordnade varandra, utan skall i princip stå på samma nivå. Bilderboken kan dock förväxlas med den illustrerade boken, vari en berättelse eller saga i efterhand har kompletterats med bilder. I dessa kan texten existera utan bilden. Exempel på böcker av denna karaktär är till exempel H.C Andersens sagor eller Astrid Lindgrens berättelser (Nikolajeva, 2000:15-18).

Förlaget föreslår att Ajja & Bajja-böckerna kan användas när barnen visar intresse för pekböcker, då de ska stimulera språkutvecklingen till de första orden (från handledningen på sista uppslaget i Ajja & Bajjaböckerna). Därför följer här en definition av vad en pekbok är enligt Nikolajeva.

Det generella upplägget i pekböcker involverar en bild på varje uppslag av föremål hämtat från det lilla barnets vardag, som leksaker, djur, möbler eller kläder. Till varje bild kan det förekomma ett förklarande ord. De är oftast icke-narrativa, det vill säga att de inte berättar en historia. Böckerna är ofta gjorda i ett tåligt material, som kartong, trä eller plast, de kan därför falla inom både kategorin leksak och bok. I de fall de har text, är det en fullständig korrespondens mellan de ikoniska tecknen och de symboliska tecknen, där ordet boll kan knytas direkt till en bild av en boll. Pekbokens kommunikativa funktion ligger oftast i bilderna, då det till skillnad från i bilderboken inte alltid förekommer någon likställd nivåstatus mellan text (om den finns någon) och bild (Nikolajeva, 2000:17-19).

4.1 Litteraturanalys

Olle & Mia-böckerna: På titelsidans uppslag i dessa böcker förekommer en presentationstext av karaktärerna i serien, vad alla heter, hur deras familjer är uppbyggda, var de bor och hur gamla barnen är. Det är också en bild på de karaktärer som är med i den aktuella boken och deras namn, som avbildats med alfabetiska teckenillustrationer.

I lekparken (2013): Handlingen är en nutidsskildring av den bestämde tvååringen Hugo som går till parken med sin barnvakt Pia. En vardagssituation som de flesta barn kan relatera till. I parken kommer de i kontakt med olika företeelser associerade med ett besök där, glassförsäljning, gungor,

rutschkana, karusell, sand och grävskopa. Hugo får också hantera olika känslor och humör; vill gå, kan, vill ha, får inte, vill leka, noga och älskar. Boken utgår från ett barnperspektiv, både i handlingar och begränsningar som de kan uppleva i samband med ett besök i parken. Beskrivningen av relationen mellan vuxen och barn och självupplevelsen i detta kan relateras till barns egna erfarenheter. Även barnets vilja att göra saker, men också hur denne sedan styrs av vuxenvärldens begränsningar och regler är något läsaren kan relatera till.

Boken har symmetriskt bilderboksutformning, med bilder som i stor utsträckning enbart beskriver det som står i texten. På vissa uppslag ger dock bilden lite mer information kring händelserna, som till exempel att med ansiktsuttryck beskriva hur Hugo känner. Boken är uppbyggd utifrån text- och bilduppslag med text och teckenillustrationer på vänstersida och bild och samma text på högersida. Texten i sig består av korta meningar med tre till fem ord på varje uppslag, orden kompletterade med teckenillustrationer. Bilderna är färgglada avbildningar av texten, utom första och sista uppslaget där textlösa bilder täcker båda sidorna och ger en överblicksbild över en gata och över lekparken. Det är dessa bilder som är mest dynamiska och informationsgivande. De bilder som är knutna till texten är enkla och utan någon avbildning av till exempel bakgrundsmiljö. Handlingen i berättelsen kan förstås utan texten, men texten utan bilder blir dock väldigt torftig. Berättelsen i boken förs framåt av Hugos vilja att göra saker och den styrning som Pia har över situationen. Det förekommer inga direkta luckor i handlingen, texten eller bilderna, boken presenterar berättelsen utan något större utrymme för läsarens egen fantasi, en redundans skapas i boken.

Leka inne (2013): Handlingen här är förlagd i nutid och är centrerad runt fyraåriga Mia, som också är den enda aktiva personen i denna bok. Boken är en vardagsskildring som handlar om vad Mia gör inomhus, vilka leksaker hon interagerar med och vad hon gör med dem. Det regnar och Mia vill inte gå ut. Istället leker hon inne med att rita, pussla, läsa, bada dockan, lego och bollen. Detta leder såklart till att Mia måste städa efter sig. Denna bok är också gestaltad ur ett barnperspektiv, med valet inför att ha många saker att göra. Utifrån ett vuxenperspektiv kan det ses ett uppfostrande moment, används leksakerna måste de städas undan. Mia upptäcker att det är stökigt och städar själv utan uppmaning från vuxenvärlden.

Denna bok är i många lägen en symmetrisk bilderbok, med klara avbildningar av vad texten säger. I denna bok förekommer det dock vissa moment som inte nämns i text men som visas i bilden. Som att det är för att det regnar som Mia inte vill gå ut, för varje leksak hon använder desto stökigare blir det och att den blöta dockan lämnar vattenpölar på golvet. Boken är uppbyggd med text och teckenillustrationer på vänstersida och bild och samma text på högersida i uppslaget. Bilderna är enkla och utan direkta bakgrundsavbildningar, förutom på första och sista uppslagen där familjens

vardagsrum och Mias rum är avbildade. Det är enbart i dessa två uppslag det förekommer andra människor och djur. Men också levandegörande av föremål, då det ser ut som Mias leksaker hjälper henne att städa. Texten är i korta meningar med tre till fem ord i varje, med en till två meningar på varje textsida. Texten är till viss del repetitiv på flera ställen med text som ”Mia vill rita” på ett uppslag och med ”Mia kan rita” på nästa. Inte heller i denna bok förekommer det några spänningsluckor mellan text och bild med rum för läsarens egen fantasi, här skapas en redundans.

Bråttom bråttom! (2013): I denna bok är Mia huvudperson, men hunden Rufus och Mias pappa Lasse är andra karaktärer som är med. Pappa Lasse är dock en mindre bi-karaktär som bara vid två tillfällen agerar aktivt och det är när han håller Mia i handen när de går hemifrån och när de kramar hejdå vid förskolan. Hunden Rufus har en mer aktiv roll, då han blir väckt, borstad och får ett hejdå, men han är också med i bakgrunden på flera av bilderna. Handlingen är en vardagsskildring som utspelar sig i nutid, boken handlar om vad Mia gör på morgonen innan hon ska till förskolan. Detta är en rutinskildring som många barn kan känna igen sig i, med att bli väckt, gå upp, klä på sig, äta frukost, borsta tänderna, borsta håret, ta på sig ytterkläderna, säga hejdå, skynda sig, lämning på förskolan och hälsa på kompisar. Som titeln på boken indikerar är det bråttom på morgonen hos Mia, detta kan relateras till vardagsstressen som många barnfamiljer upplever. Det knyter an till barnens upplevelsevärld och sätter ord och tecken på det de känner till. Boken är skriven som att någon talar om vad Mia gör, det är alltså inte hon utan mer en kommentator som beskriver handlingarna.

Denna är också en symmetrisk bilderbok, där bilderna avbildar texten. Det enda som kan beskrivas som avvikande är att det på bilden framgår att det är Rufus som får håret borstat istället för Mia. Layoutupplägget är det samma i denna bok med text och teckenillustrationer på vänstersidan och bild och samma text på högersidan i uppslaget. Bilderna är enkla men vissa av dem har lite mer bakgrundsavbildningar. Likt de andra två har denna större illustrationer på första och sista uppslaget, i denna bok föreställer de Mias rum där hon ligger och sover och förskolan med utegård. Texten är korta meningar med fyra till fem ord, det första ordet i varje mening upprepas dock. På varannan sida är det ordet bråttom som upprepas, på de andra är det beskrivande ord. Inte heller i denna bok förekommer det några luckor mellan text och bild, en redundans skapas med överkommunikation.

Ajja & Bajja-böckerna är en del av Hatten Förlags serie Snicksnacksnoken, en serie tal- och språkutvecklande böcker. I slutet på böckerna finns en handledning i hur förlaget tycker böckerna skall användas för att främja språkutveckling hos små barn. I slutet av boken finns ett teckenregister, då det inte förekommer teckenillustrationer på varje uppslag i anslutning till texten.

Här finns också information om att det på förlagets hemsida går det att skriva ut eller beställa teckenremsor som kan klistras in på uppslagen i boken.

Ajja & Bajja (2012): Bokens huvudkaraktär är Ajja, ett litet busfrö som gillar att ha kul. Ajja tycks vara i ett-till-två-års-åldern. Övriga karaktärer i boken är det levande mjukdjuret Bajja, den levande snuttefilten Snutt, dockan, katten och mamma. Detta är en vardagsskildring ur ett barns perspektiv, med inslag av levande leksaker och humoristiska situationer. Handlingen i boken utspelar sig hemma hos Ajja, i och omkring en soffa, med allt som kan hända där. Soffan är en plats där det går att klättra, läsa tidning, sjunga, hoppa, ramla, gråta, hitta en kompis och äta mellis. Detta är inte en realistisk avbildning av verkligheten, utan en fiktion där leksaker lever, och det går till exempel att hänga och gunga i lampan.

Denna bok är både symmetrisk och kompletterade i sin utformning, framför allt är det bilden som kompletterar och levandegör texten med inslag som inte framgår genom att bara läsa. Som i första berättelseuppslaget där texten lyder ”Ajja kan gå”, bilden visar mycket riktigt Ajja som går, men bilden visar också att Ajja trampar katten på svansen och den fräser. Bilderna tillför ett humoristiskt inslag som lyfter berättelsen. Texten i sig är mycket kort och lätt, de flesta meningarna består av bara två ord och varje uppslag har en till tre meningar. Det förekommer onomatopoetiska ord i bilderna, det vill säga ord som är ljudhärmande, som fräs, prassel och boink. Uppslagslayouten är uppbyggd med text på högersida och bild på vänstersida. Bilderna är färgrika och med inslag av fotografiska avbildningar i likhet med Gunilla Bergströms Alfons Åbergböcker. Bakgrundsillustrationerna är dock begränsade och de visar inte mycket av miljön runt Ajja och kompisarna. De fåordiga och avskalade meningarna skapa nästintill en dikt- eller ramsupplevelse i läsandet. Även om bilderna i många av fallen avbildar det som står i texten finns det ändå spänning och dynamik i kompositionen som lockar till vidare läsning.

Ajja & Bajja i parken (2012): En nutids och vardagsskildring av huvudkaraktären Ajjas besök i parken tillsammans med mormor och kompisarna, de levande leksakerna Bajja och Snutt. Detta är en skildring ur ett barns perspektiv. Med förväntan, glädjen och äventyret i ett besök i parken med gungor, sandlåda och rutschkana. Boken inleds med förberedelserna som krävs för utflykten. Då det enligt bilderna tycks vara höst behöver Ajja och Bajja klä sig varmt. Att det är höst framgår enbart i bilderna, med gula fallande löv avbildade i bilder som illustrerar utomhusscener. Detta är också en generationsskildring av hur svårt det kan vara att vara mormor och hänga med i de vilda lekarna som Ajja och Bajja tar sig för. Med humoristiska och fantasifulla inslag illustreras vad som kan hända när en mormor åker rutschkana.

Denna bok är uppbyggd både symmetriskt och kompletterade i dess bild- och textkomposition. Bilderna är i flera fall avbildande texten men ger också mer information som fyller ut de luckor texten tillhandahåller och gör boken mer levande. I vissa av bilderna förekommer en liten extra berättelse som inte framgår i texten. När till exempel texten säger ”Snutt kastar bollen” visar bilden att Snutt kastar bollen i huvudet på Bajja som i nästa bild tittar irriterat på Snutt. Denna bisats framgår inte alls av att enbart läsa texten. Bilderna är färgstarka och lekfulla. Det förekommer inte mycket bakgrundsillustrationer utan de är centrerade på huvudpersonerna och deras aktivitet. Boken är uppbyggd med text på vänstersida i uppslaget och bild på högersidan, texten är lätt och består av en till tre meningar per sida med två till fyra ord i varje mening. De onomatopoetiska ord i bilderna är enligt förlaget med för att stimulera talet hos barnet. Språkbruket i texten kan liknas med det i Barbro Lindgren och Eva Erikssons böcker om Max.

Ajja & Bajja ska sova (2012): Berättelsen i denna bok är centrerad runt de rutiner som förekommer vid läggdags. En vardagsskildring som är bekant för många barn. Denna bok kan nästan läsas som en instruktion över vad ett barn behöver göra innan det går och lägger sig. Det börjar med att de måste sluta leka, sen följer bada/tvätta sig, ta på pyjamas, borsta tänderna, gå på potta, lägga sig i sängen, lyssna på saga, pussa godnatt och somna. Det kan vara stor igenkännande faktor i dessa situationer hos barnet, vilket kan göra inlevelsen mer nära och läsandet mer intressant. Karaktärerna i boken är Ajja, Bajja, Snutt och pappa. Det är visserligen pappa som sätter igång händelseförloppet med läggningsrutinen, men det är Ajja som för den vidare utan instruktion från vuxenvärlden. Pappa dyker inte upp igen fören det är dags att läsa sagan, som för övrigt är boken *Ajja & Bajja*. Här är det Ajja som har kommandot då pappa somnar och Ajja tar över läsandet.

Denna bok är symmetriskt utformad med bild och text som beskriver samma sak, det är inga luckor eller frågor som inte besvaras. Bilden avbildar det som står i texten. Det enda som inte framgår i enbart text är det att pappa somnar under läsandet. Bilderna och texten är såpass lika att texten och bilden skulle funka var för sig och exakt samma historia skulle berättas ändå. Bilden tillför dock vissa humoristiska inslag som lyfter berättandet när de kombineras med texten. Bokens uppslag är utformade med text på vänstersida och bild på högersida, texten består av en till tre korta meningar med ett till fem ord per uppslag.

5. Diskussion

Syftet med denna studie har varit att analysera hur specialanpassade bilderböcker med teckenspråk påverkats estetiskt i sin utformning till följd av sitt pedagogiska innehåll. Frågeställningen i arbetet har varit:

- > Vad blir resultatet av en estetisk bilderboksanalys av pedagogiskt specialanpassade bilderböcker med teckenspråk?

Studien vilar på den multimodala teorin, som utgår från hur människor förstår, tolkar och erfar sin omvärld genom interaktionen mellan olika uttrycksformer eller modaliteter som till exempel tal, skrift, bilder, kroppsspråk och gestaltning. Inom den multimodala teorin fastställs också att tolkning och förståelse av olika kommunikations former är knutna till vilka sociala och kulturella ramar den som tolkar mediet har (Andersson, 2014:48).

5.1 Bilderböcker med teckenspråk

I analysen framgick att bilderböckerna i stor utsträckning har en symmetrisk utformning, vilket skapar en informationsreduktion, det vill säga att texten och bilden har samma budskap. Detta förhållande är extra tydligt i *Olle & Mia* böckerna, där bilderna speglar exakt det som står i texten. Nikolajeva (2004) beskriver böcker där det inte förekommer några luckor mellan text och bild eller där det inte finns utrymme för läsarens egna fantasi som tråkiga böcker (Nikolajeva 2004:27). Även Løvland (2010) beskriver böcker med hög modal redundans som ointressanta och passiviserande. Men tillägger att detta förekommer i barnböcker på grund av antagandet att barn har lägre teckenförståelse och tolkningsförmåga än vuxna (Løvland, 2010:2-3).

Då dessa bilderböcker är utformade utifrån en pedagogisk tanke, påverkas deras komposition av fler kulturella och sociala förväntningar än bilderböcker utan denna specialanpassning. Historiskt sett har bilderboken ursprung i pedagogiska böcker för barn med uppfostring och lärande som utgångspunkt (Boglund & Nordenstam 2010:113). Rhedin (2004) beskriver att på grund av detta har barnbokens dilemma varit att av tradition har hamna någonstans mittemellan det pedagogiska och litterära fället. Detta påverkar vad som förväntas av den specialanpassade bilderbokens. På ena sidan finns den pedagogiska aspekten i vilken utformningen skall vara givande i sin förmedling, den ska vara tydlig, entydig och åldersanpassad. Men den andra aspekten är att boken ska vara litterärt intressant, då fokus läggs på till exempel mångtydighet, symbolik, känslor och utrymme för egen tolkning (Rhedin 2004: 154). Det kan vara svårt att få dessa aspekter i harmoni, risken blir då att böckerna drar för mycket åt det ena eller det andra hållet.

Enligt förskolans styrdokument *Läroplan för förskolan* (2010) skall verksamheten och det material som användas i förskolan utveckla och stimulera barnets sociala och kommunikativa kompetens. I detta strävansmål är arbetet med språket förstås mycket viktigt. Det är då avgörande att välja ett passande arbetsmaterial som inte bara främjar språket, utan också förskolans andra uppdrag. Förskolan skall stimulera barnen att ta egna initiativ, stärka deras självbild och utveckla förmågan att erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. Men också till exempel förståelse för samhällets kulturella mångfald och människors lika värde (Skolverket, 2010:6-9). Det är då av stor vikt att inte stirra sig blind på det pedagogiska budskapet eller användarmöjligheten i ett material. Man bör till exempel också reflektera över vilka värden och värderingar ett material uttrycker, vilken barnsyn som förmedlas och vilken barndom som finns representerad i materialet.

Det kan även vara av vikt att reflektera kring vilka ord det är som förmedlas till barnet. Då dessa böcker är uppbyggda med språkutveckling som mål är detta extra viktigt. Det kan handla om att se till hur användbara orden är för barnet och dess förståelse av sin omgivning, men också vilka värderingar och vilken barnsyn som orden kan knytas till.

5.1.1 Olle & Mia

Min åsikt är att i fallet av Olle & Mia-böckerna har den pedagogiska idén tagit överhand och böckerna saknar spänning och lockelse i läsningen. Informationsredundansen är överhängande, då alla tre former av kommunikation, text, bild och teckenspråkstecken förmedlar näst intill exakt samma sak. Detta kan vara ett medvetet verktyg, för att främja läsförståelsen. Men detta kan leda till att läsaren upplever boken som tråkig och intresset att ta del av bokens innehåll uteblir.

Då texten är mycket begränsad i dessa böcker, oftast bara en mening med några få ord per uppslag, så upplevs texten ändå vara i fokus. Bilderna är gjorda illustrativt med syfte att bekräfta textens innebörd, de är inte likställda i berättandet. Jag upplever inte den finstämdhet och bildmedvetenhet som Rhedin (2004) förespråkar i skapandet av bilderböcker. Det är bara i bilduppslagen i början och slutet av böckerna det finns bilder med spänning och utforskningsmöjlighet. Språkbruket är annars enkelt och anpassat till den teckenspråksförmedling som boken är skapad utifrån. Huvudkaraktärerna i böckerna är två, fyra och åtta år, vänder sig böckerna till barn i den ålder skulle meningarna kunna upplevas som begränsade och utan spänning. Språket i böckerna känns också stelt och livlöst.

De barn som porträtteras i böckerna är självständiga och viljestarka barn och de vardagssituationer de upplever är i stor utsträckning välbekanta. Det finns möjlighet för barnen som tar del av dessa böcker att identifiera sig med Mia och Hugo. Bilden av barnet i böckerna kan ge intryck av att det

är en gestaltning utifrån den vuxens förståelse av hur ett barn tänker och agerar. Andersson och Druker (2011) diskuterar vad det är som skapas i porträttet av barnet och hur bilden skapas utifrån relationen till den vuxne författarens bild av barnet. Olle och Mia-böckernas karaktärer upplevs ha skapats utifrån ett barnperspektiv men inte utifrån ett barns perspektiv.

Vilken bild av barndomen och barnet är det som förmedlas med denna porträttering? Vilken självbild är det som förmedlas till barnet? Vid första anblick är bilden positiv, barnen i böckerna agerar med handlingskraft och självförtroende, de är aktiva i historien och de för vidare handlingen utifrån sitt agerande. Men man kan fråga om barnet agerar utifrån vuxenvärldens förväntningar på hur ett barn skall vara. Barnen i böckerna är inte normbrytare likt till exempel Vilda bebin i Barbro Lindgrens böcker eller självständiga som till exempel Astrid Lindgrens Pippi, de testar inte gränserna eller ifrågasätter sin omvärld. Vissa av de ord som förmedlas i dessa böcker kan också kopplas till vuxenvärldens förväntningar och krav på barnet, så som: noga, måste, bråttom och fint. Så vad förmedlar boken språkligt, är det kommunikationsmetoden TAKK som är det pedagogiska budskapet eller är det att visa hur barnets skall agera utifrån en uppfostrande aspekt?

Bokens upplägg kan kopplas till de kulturella och sociala förväntningarna på den pedagogiska bilderboken. Den underliggande tanken är att en bok som skall användas i pedagogiskt syfte, det vill säga att lära barnet något, i detta fall teckenspråkstecken. inte kan porträttera ett barn som agerar utanför det som anses som gott uppförande eller bortom realistiska förhållanden. Realismen står i centrum då vardagen avbildas i böckerna och karaktäernas roll blir att genom sin närvaro skapa en bro av igenkännande för barnet som skall undervisas.

Jag upplever inte att dessa specialanpassade bilderböcker stimulerar det lustfyllda lärande som förespråkas i *Läroplan för förskolan* (2010). I vilken det står att ”verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter” (Skolverket, 2010:9). Böckernas sätt att presentera berättelsen, texten, teckenspråkstecken och bilder är inte engagerande och inspirerar inte till vidare läsning.

5.1.2 Ajja & Bajja

Dessa böcker är i stor utsträckning symmetriska i upplägget men här finns dessutom ett kompletterande inslag. Detta bidrar till att böckerna blir mer intressant och det ger en god balans mellan det pedagogiska upplägget och bokens berättelse. Dessa böcker skiljer sig något från Olle & Mia böckerna, då istället för teckenillustrationer på samma sida som texten har författaren av Ajja & Bajja valt att lägga dessa i slutet. Men annars är layoutupplägget till större del det samma.

Innehållsmässigt är det dock stor skillnad, dessa böcker domineras inte av den pedagogiska bokens utformning. Bilderna och texten leker med varandra i informationsförmedlingen, författarna har inte låtit sig begränsas av den pedagogiska bokens entydighet och anpassning. Men böckerna har ändå inte förlorat sin pedagogiska grundtanke utan har ändå förmågan att förmedla teckenspråkstecken. Dessa böcker lägger dock större ansvar på uppläsaren i själva teckenförmedlingen då teckenspråkstecknen inte finns av bildande i anslutning till texten. Förmedlaren måste då ha kunskap kring teckenspråkstecknenas form och betydelse, ifall läsandet ska ske utan bläddrande till teckenindexet i slutet av boken.

Språket är avskalat fast på ett humoristiskt sätt, det känns inte konstlat eller överarbetat. Dessa är böcker för de minsta barnen och försöker inte vara något annat. De ord som förmedlas relaterar till vad ett litet barn gör i aktivt agerande, det läggs heller inga krav utan uppmuntrar till ett utforskande av barnets omgivning.

Inslaget av onomatopoetiska ord i bilderna ökar intresset för det som händer i bilden, genom att lägga fokus på agerandet och händelsernas rörelse. Det gör att bilderna inte känns statiska utan mer levande och en aktiv del i berättandet. Bilder och text har i princip samma nivåstatus i berättandet och för fram historien tillsammans. Det märks en rytmisk framställning i kompositionen av bild och text, detta kan relateras till Nikolajevas (2000) beskrivning av en bilderbok.

Barnet som porträtteras i dessa böcker är ett livfullt och aktivt barn, barnet har kommandot och använder sig av sin egen vilja för att utforska och testa sin omgivning. Bokens handling är skriven ur ett barns perspektiv, där ett mjukdjur och en snuttefilt mycket väl kan vara levande och aktiva aktörer i vardagen. Detta skapar då också en möjlighet att tolka vardagshändelser ur ett mer fantasifullt perspektiv.

Synen på barndomen som Andersson och Druker (2011) diskuterar blir här knuten till världen sådan som ett barn kan uppleva den, snarare än till en värld styrd av de vuxnas sociala och kulturella värderingar angående ett barns agerande. Även det att författaren och bildskaparen av Ajja & Bajja, valt att inte könsbestämma Ajja är intressant. Det är bara ett mindre avseende i bokens utformning. Men ändå kan detta kopplas till Nikolajevas (2000) beskrivning kring den moderna bilderbokens gränsöverskridande aspekter.

Denna bokserie knyter väl an till förskolans läroplan då det kommer till upplägg och porträttering av barnet. Läroplan för förskolan (2010) lägger stor vikt vid barnets inflytande och delaktighet i verksamheten. Därför är det viktigt att material som används avbildar kompetenta barn och karaktärer som barnen kan relatera till och finner intressanta. Förskolans verksamhet skall vara

stimulerande, trygg och lärande men också rolig. Detta måste avspeglas i materialet som används, gör det inte det finns risken att barnen inte ser någon lustfylldhet i lärandet. I läroplanen står det att ”barnens nyfikenhet, företagsamhet och intressen ska uppmuntras och deras vilja och lust att lära ska stimuleras” (Skolverket 2010:6). Böckerna om Ajja & Bajja passar in i detta mål. Förskolan skall dessutom motverka traditionella könsmonster och könsroller, att inte könsbestämma Ajja kan då öppna upp för fler att känna igen sig och relatera till karaktären.

5.2 Vidare funderingar

Denna studien har inte som syfte att diskutera TAKKs varande eller icke-varande eller användandet denna typ av material, ändå har vissa frågor och funderingar dykt upp kring detta under arbetets gång.

Det första rör det fysiska användandet av böckerna med teckenspråk. Hur håller läsaren boken samtidigt som tecknen ska formas med händerna och barnet ska ha fokus på både bild, tal och handrörelser samtidigt? I den vanligaste lässituationen sitter barnet oftast bredvid uppläsaren, så båda kan ta del av informationen i boken. Men i fallet av dessa böcker måste fokus också ligga i ögonkontakt och möjligheten att få en klar bild av vad som formas med händerna.

Det skapas även en problematik kring tecknandet, berättandet och högläsningen av dessa böcker, då till exempel ord som **jag** kopplas med tecknet till personen som läser istället för till karaktären i boken. Högläsaren sätter inte bara röst till de tecknade karaktärerna, men animerar dom också, likt en skådespelare.

Den andra funderingen är utbudet, bundenheten och spridningen av ett specifikt material och metod. Att använda språkutvecklande material i förskolor utan större reflektion kring vad det är kan leda till begränsning och ett utelämnande till producenterna av denna typ av material. I detta kommer även frågan in rörande nödvändigheten av denna typ av material. Behövs specialanpassade bilderböcker med tecken? Att komplettera existerande bilderböcker med tecken har gjorts under ett antal år, böcker som *Totte* av Gunilla Wolde och *Lilla Anna och långa farbrorn* av Inger och Lasse Sandberg är exempel på böcker där detta skett.

6. Referenser

- Andersson, M. (2014). *Berättandets möjligheter – Multimodala berättelser och estetiska läroprocesser*. Luleå: Luleås tekniska universitetet
- Andersson, M & Druker, E (red.) (2011). *Barnlitteraturanalyser*. Lund: Studentlitteratur
- Ashby, E & Holmström, K. (2012). *Ajja & Baja*. Danderyd: Hatten Förlag
- Ashby, E & Holmström, K. (2012). *Ajja & Baja i parken*. Danderyd: Hatten Förlag
- Ashby, E & Holmström, K. (2012). *Ajja & Baja ska sova*. Danderyd: Hatten Förlag
- Boglund, A & Nordenstam, A. (2010). *Från fabler till manga*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Druker, E. (2008). På jakt efter de ting som flytt – Den främmandegjorda vardagen i Eva Lindströms böcker. Druker, E (red.) *Barnlitteraturanalyser*. Lund: Studentlitteratur
- Johansen, J. D & Larsen, S.E (1994). *Tegn i brug*. Odense: Amanda
- Johansson, I & Tisell, A & Reich, J. (2013). *Bråttom bråttom!*. Danderyd: Hatten Förlag
- Johansson, I & Tisell, A & Reich, J. (2013). *I parken*. Danderyd: Hatten Förlag
- Johansson, I & Tisell, A & Reich, J. (2013). *Leka inne*. Danderyd: Hatten Förlag
- Løvland, A (2010). Multimodalitet og multimodale tekster. I *Vide nom Læsning* (7). Köbenhavn: Nationalt videntcenter for læsning og i Norsklæreren (2). Bergen: LNU
- Nikolajeva, M. (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur
- Rhedin, U. (2004). *Bilderbokens hemligheter*. Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB
- Sell, R. D. (2002). *Children's Literature As Communication : The ChiLPA Project*. [Elektronisk version] Amsterdam: John Benjamins Publishing Company
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Skolverket
- Strand, M. (2013). TAKK - en metod för alla?. *Tecken, måltid, samling och en groda i taket - Aktionsforskning i förskolan*. Malmö: Högskolan Malmö

Elektroniska källor

Hatten Förlag:

<http://www.hattenforlag.se/index.asp?mainId=104&id=102> (2015.04.09 och 2015.04.16)

<http://www.hattenforlag.se/index.asp?mainId=105&cat1=109&cat2=383&show=383>

(2015.04.09 och 2015.04.16)

<http://www.hattenforlag.se/index.asp?mainId=125&cat1=126&show=126> (2015.04.15)

Skolverket modersmål:

<http://modersmal.skolverket.se/teckensprak/index.php/om-teckensprak> (2015.04.25)

Specialpedagogiska skolmyndigheten:

<http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/Sprak-och-kommunikation/Alternativ-och-kompletterande-kommunikation/Manuell-och-kroppsnara-AKK/Tecken-som-AKK/> (2015.04-25)